

Pravidlá prístupu Etický kódex Slovenského archívu sociálnych dát

Etický kódex Slovenského archívu sociálnych dát (ďalej SASD) je súhrnom etických zásad, v ktorých sú vyjadrené ciele, hlavné zásady prevádzky archívu SASD, princípy archivácie a užívateľské zásady práce s archivovanými dátami. Tieto zásady sú založené na princípoch otvorenosti, transparentnosti, profesijnej aj občianskej zodpovednosti a majú zabezpečovať dlhodobú prevádzku a napĺňanie cieľov SASD. SASD zabezpečuje podmienky na zachovanie dát zo sociologických výskumov na Slovensku pre budúce generácie.

Etický kódex SASD je súčasťou princípov a pravidiel prevádzky Slovenského archívu sociálnych dát. Pod Slovenským archívom sociálnych dát sa rozumejú osoby a inštitúcie, ktoré za jeho prevádzku zodpovedajú a zabezpečujú napĺňanie jeho cieľov. SASD existuje vo forme internetového rozhrania (web stránky) a tiež aj ako archív fyzicky zdokumentovaných dát a popisov z výskumov.

Všeobecné ustanovenia

Etické zásady Slovenského archívu sociálnych dát vytvárajú základný rámec mravnej a zodpovednej práce s archivovanými dátami zo sociologických výskumov, s dokumentáciou k výskumom, pri interpretovaní výsledkov archivovaných dát a zodpovednej prevádzky archívu a ochrane autorských prác výskumníkov, autorov dizajnu a štruktúry SASD. Tento rámec obsahuje zásady pestovania korektných vzťahov k majiteľom archivovaných dát, užívateľom služieb SASD a princípov komunikácie v rámci spoločenskovednej obce.

SASD umožňuje širokej verejnosti prístup k základným informáciám o všetkých archivovaných výskumoch a k dátam zo sociologických výskumov realizovaných v Slovenskej republike na nekomerčné využitie. Zverejňovaním dát a výsledkov výskumov sa podieľa na podpore informovanosti verejnosti a zvyšovaní kvality a prestíže vedy. Pod nekomerčným využitím sa rozumie využitie na študijné a výskumné účely. Ďalšie účely využitia môžu byť konkretizované po dohode s potenciálnym užívateľom dát v Dohode o poskytnutí dát na nekomerčné účely.

SASD je tiež určený aj komerčným a iným výskumným agentúram a ústavom ako báza komunikácie s akademickým, vedecko-výskumným prostredím a širšou verejnosťou prostredníctvom zverejňovania dát z ich výskumov podľa podmienok SASD.

SASD uskutočňuje svoje ciele v prospech všetkých občanov a organizácií, bez akejkoľvek diskriminácie. SASD pristupuje k tretím stranám objektívne, vystupuje a rozhoduje nestrannicky. SASD dodržiavaním zásad odbornej kvalifikácie, vedeckej zodpovednosti, politickej, náboženskej a ideologickej nestrannosti spoluvytvára autonómny charakter vedy v Slovenskej republike a prispieva k udržiavaniu týchto zásad aj v širšom medzinárodnom kontexte.

SASD uskutočňuje archivovanie dát z empirických sociologických výskumov v elektronickej a tlačenej podobe podľa medzinárodných štandardov.

SASD dbá o uplatňovanie základných etických princípov v spoločenských vedách, predovšetkým:

- Princípov profesijnej kompetencie, teda východiskom prístupu je predpoklad, že poznanie ktoréhokoľvek vedca je limitované a že každý vedecký pracovník na udržiavanie a rozvíjanie svojej odborných schopností uznáva potrebu neustáleho vzdelávania.
- Princípu integrity, teda že poznatky sa budú využívať čestne, spravodlivo a s rešpektom k druhým, k ich profesijným aktivitám a výsledkom ich práce, zároveň sa predpokladá, že využitie týchto poznatkov v nijakom prípade nebude ohrozovať blaho iných.
- Princípy profesijnej a vedeckej zodpovednosti, teda akceptácie SASD ako súčasťou širšej vedeckej komunity, ktorá uznáva princípy koležiality a spolupráce a ktorá je zároveň súčasťou verejného života. Vychádza z predpokladu dôvery verejnosti v pravdivosť, nestrannosť a etickú prácu s výsledkami výskumov.
- Princípov rešpektovania ľudských práv, dôstojnosti a rôznorodosti jednotlivcov, kultúr, spôsobov výkladu sveta, hodnotových systémov a metodologických postupov vo vedeckom poznávaní.
- Princípov sociálnej zodpovednosti vedcov voči lokálnym aj profesiovým spoločenstvám v ktorých žijú a pracujú. Výsledky a poznatky majú byť zverejňované a využívané tak, aby prispievali k verejnému blahu a pozdvihnutiu úrovne spoločenských vied.

1. Etické zásady prevádzkovania a rozvíjania archívu

Slovenský archív sociálnych dát archivuje len také výskumy, ktoré neboli realizované v rozpore so základnými etickými štandardami sociologického výskumu alebo ktoré majú oporu v profesionálnych etických kódexoch práce pri spoločenskovedných výskumoch.

Sociologické výskumy sú založené na dôvere verejnosti. To znamená, že výskum bol realizovaný čestne, objektívne, bez negatívnych dôsledkov pre respondenta a bol založený na dobrovoľnej spolupráci respondentov.

Prevádzkovateľ SASD dbá o ochranu autorských práv tvorcov štruktúry a dizajnu SASD a o dodržiavanie pravidiel vzťahov k vlastníkom ako aj užívateľom archivovaných dát. Prevádzkovateľ SASD zabezpečuje verejnú prístupnosť archívu prostredníctvom internetového rozhrania.

Prevádzkovateľ SASD zabezpečuje ochranu dokumentácie a informácií o výskumoch spolu s archivovaním dát pred stratou a zničením ich kompletizovaním a zálohovaním v elektronickej (na CD nosičoch) aj printovej podobe.

Zmeny v štruktúre, dizajne a pravidlách prevádzky správca a prevádzkovateľ SASD môže robiť až po dohode s autormi. Toto pravidlo platí na obdobie 5 rokov od sprevádzkovania SASD, teda do 31.12. 2010.

2. Etika práce s duševným vlastníctvom autorov výskumu pri archivácii

Slovenský archív sociálnych dát zabezpečuje uloženie a archiváciu dát v súlade s podmienkami, ktoré určí majiteľ autorských práv na výskum a nie sú v rozpore s existujúcou legislatívou a zásadami profesijnej zodpovednosti. Majiteľ autorských práv môže určiť ochrannú lehotu na obmedzenie dostupnosti a termín sprístupnenia dát a tým ochraňovať svoj intelektuálny vklad do prípravy, realizovania a vyhodnocovania výskumu.

SASD zabezpečuje ochranu autorských práv, chráni v ňom uložené dáta pred stratou a znehodnotením, zverejňuje autorstvo jednotlivých výskumov a kontakty na zodpovedných riešiteľov a inštitúcie, ktoré môžu v prípade ochrannej lehoty udeliť výnimku na využívanie dát.

SASD zabezpečuje obsahovú integritu archivovaných dát a chráni ich pred zničením, stratou a všetkými formami manipulácie, falšovania a cenzúry.

3. Etika ochrany osobných údajov

SASD archivuje dátové súbory z empirických spoločenskovedných výskumov za účelom ďalšieho poskytnutia týchto dát na nekomerčné štatistické alebo iné metodologicky ošetrované spracovanie. Účelom archivácie nie je kompletizácia informácií individuálneho charakteru, ale predovšetkým anonymné štatistické spracovanie odpovedí respondentov. V prípade kvalitatívnych výskumov SASD zabezpečí ochranu osobných údajov podľa platnej legislatívy. Z tohto dôvodu sú všetky dáta, ktoré SASD poskytuje, anonymné. Iba v prípade, ak respondent deklaruje písomne svoj súhlas so zverejnením identifikačných znakov, je možné poskytnúť aj osobné údaje. Základné zásady ochrany osobných údajov sú:

- dátové súbory a ich príslušná dokumentácia poskytované verejnosti neobsahujú žiadne osobné údaje (mená, adresy, rodné čísla, fotografie a pod.), na základe ktorých by bolo možné identifikovať konkrétnych respondentov výskumu,
- ak by niektoré údaje v dátovom súbore umožnili nepriamo identifikovať konkrétnu osobu, tak je dátový súbor poskytovaný verejnosti anonymizovaný (tieto znaky sú odstránené alebo upravené pomocou kategorizácie),
- dátové súbory, ktoré nie je možné anonymizovať, nebudú poskytované.

4. Etika zásad poskytovania informácií a dát zo sociologických výskumov

Pre potreby nekomerčného a vedeckého výskumu je prístup k informáciám o archivovaných výskumoch a prístup k vybraným dátam a ich kompletnej dokumentácii umožnený priamo (on-line) prostredníctvom internetu. Všetky dáta sú dostupné bezplatne. Dáta sú distribuované vo formáte SPSS, dokumentácia je prístupná aj vo formáte DDI (Data Documentation Initiative), čo je medzinárodný štandard elektronického archivovania dát z výskumov, ktorý je kompatibilný s inými svetovými archívmi.

Dáta sú podľa miery dostupnosti rozdelené do kategórií, podľa obmedzení, aké na dostupnosť dát kladú majitelia autorských práv alebo SASD. Podmienky, za ktorých budú dáta poskytnuté potenciálnemu užívateľovi sú vymedzené v Pravidlách prístupu podľa Kategórií archivovaných dát.

V prípade každého prebrania dát z SASD bude medzi záujemcom o dáta a SASD spísaná Dohoda o poskytnutí dát z SASD, kde budú špecifikované podmienky poskytnutia dát, sprievodná dokumentácia, účel ich využitia, užívateľ/inštitúcia a podpis. V prípade dát bez obmedzenia prístupu je možné dohodu vyplniť na princípe dôvery prostredníctvom internetu, len s uvedením základných identifikačných údajov a kontaktu na odberateľa. Elektronická forma dohody má štandardný charakter a záväznosť právnej dohody.

Štandardné podmienky na používanie dát z SASD zahrnuté aj do Dohody o poskytnutí dát obsahujú:

- požiadavku na dodržanie stanoveného účelu použitia dát,
- podmienku ochrany osobných údajov respondentov,
- povinnosť uvádzať príslušné citácie,
- zákaz distribúcie dát bez vedomia SASD,
- povinnosť informovať SASD o publikáciách vytvorených na základe dát.

SASD nezodpovedá za validitu a reliabilitu poskytnutých dát a ani za interpretácie, ktoré vychádzajú z poskytnutých dát.

Záverečné ustanovenia

V prípade porušenia autorských práv si SASD vyhradzuje právo domáhať sa nápravy všetkými právnymi prostriedkami, ktoré poskytuje existujúca legislatíva.

V prípade sporu o výklad pravidiel a etických zásad SASD, prevádzkovateľ archívu ustanoví komisiu (s nepárnym počtom členov) zo zástupcov troch rôznych profesionálnych sociologických inštitúcií (po jednom zástupcovi), ktorá väčšinou rozhodne o

interpretácii. Rozhodnutia a výklady sporných ustanovení by sa mali robiť v duchu možného použitia rozhodnutia aj v budúcnosti a možného integrovania do etických princípov SASD.

Podľa: Code of Ethics (American Sociological Association), Etický kódex výskumnej praxe (ESOMAR), Code of Ethics Film Archives and Film Archivists (FIAF)

(mz, mt)

(c) Slovenský archív sociálnych dát, 2004 - 2007, podrobnosti [nájdete tu](#).